

Dzieje wsi Tum

Autor: Alina Kępińska

Dzieje wsi Tum są nierozdzielnie związane z pochodzącą z połowy XII w. archikolegiatą łęczycką, największym kościołem romańskim w Polsce. Odsyłała i odsyła do niego nawet nazwa wsi. Początkowa nazwa to Kościół, ostateczna – Tum; sam zaś wyraz pospolity tum to wywodząca się z języka niemieckiego dawna nazwa katedry lub kolegiaty. {smoothgallery album=334}Nazwa Tum pojawia się po raz pierwszy w 1354 r., ale w licznych zapiskach ksiąg grodzkich z Łęczycy ciągle występuje nazwa „Ecclesia”, czyli Kościół. Dopiero pod koniec XVI w. przyjmuje się na stałe nazwa Tum zamiast Kościół. Na mapie dołączonej do Atlasu historycznego Polski. Mapy szczegółowe XVI wieku (zob. Literatura) znajdujemy w pobliżu królewskiego grodu Łęczycy dużą wieś parafialną Kościół, własność duchowną. Była to wieś arcybiskupia, od zachodu bezpośrednio granicząca z terenami należącymi do Łęczycy. To z tym miastem wiążą się najstarsze jej dzieje. Jako wieś będąca w posiadaniu arcybiskupów gnieźnieńskich zwana była Kościelną Wsią lub Kościołem, zaś nazwy Tum zaczęto używać dopiero w XVI w. Osada była lokowana na prawie niemieckim. Osadnictwo na tym terenie jest jednak znacznie dawniejsze niż lokacja miejscowości, co poświadcza grodzisko z VI w., znajdujące się nieopodal kolegiaty, nazywane przez miejscową ludność Szwedzką Górą. Wykorzystywany przez kolejnych książąt piastowskich gród po wybudowaniu przez Kazimierza Wielkiego zamku w Łęczycy stracił na znaczeniu, opustoszał, niszczał. Ludowa nazwa tego miejsca nawiązuje do „potopu szwedzkiego”; w XVII wieku Szwedzi w czasie najazdu na Polskę na wałach grodziska ustawili ponoć armaty wycelowane w broniący się zamek łęczycki. {smoothgallery album=142}Zbudowana ze starannie obrobionej kostki granitowej i częściowo z piaskowca archikolegiata w Tumie to jeden z najciekawszych zabytków sztuki romańskiej w Polsce. Dokonywane w ciągu wieków po kolejnych zniszczeniach i pożarach konserwacje i przebudowy wprowadziły do zewnętrznej postaci kolegiaty elementy gotyku i baroku. Sylwetce kościoła przywrócono romański charakter podczas prac konserwatorskich po II wojnie światowej, które były konieczne po zniszczeniach wojennych. Najpierw bowiem polska artyleria we wrześniu 1939 roku zniszczyła wieżę kościoła, w której znajdował się niemiecki obserwator, później hitlerowskie wojska zbombardowały i podpaliły świątynię. Po częściowej restytucji kolegiaty jej ponowna konsekracja odbyła się w 1961 roku. Obecnie świątynia jest odrestaurowana, zarówno na zewnątrz, jak i w środku. Jej bryłę od strony zachodniej zwieńczają dwie czworoboczne wieże, przykryte czterospadowymi dachami, a od strony wschodniej – dwie stożkowo przykryte baszty. Do jego wnętrza prowadzi od strony północnej kruchta, dobudowana w XVI w. w celu ochrony romańskiego portalu, stanowiącego właściwe wejście. W datowanym zazwyczaj na około 1160 rok portalu, w półkolistym tympanonie jest wyrzeźbiona Madonna z Dzieciątkiem, adorowana przez dwa anioły. {smoothgallery album=333}W absydzie zachodniej odkryto w 1951 r. polichromię z XII w. z dobrze zachowanym, typowym w kościołach romańskich, a wywodzącym się z kościołów bizantyjskich motywem ikonograficznym deesis (gr. prośba, błaganie). Do tego motywu, w którym centralną postacią jest Chrystus na tronie, a po jego bokach stoją orędownicy ludzi, odpowiednio: po prawym – Maria, Matka Boża w modlitewnej pozie, po lewym – Jan Chrzciciel, nawiązuje „Bogurodzica”, najstarsza polska pieśń religijna. Archikolegiata łęczycka w Tumie jest najwspanialszym obiektem sakralnym z początków państwowości polskiej. Nie dziwi zatem, że to właśnie tutaj odbyły się w 1967 r. uroczystości kończące milenium Polski, prowadzone przez prymasa Stefana Wyszyńskiego i kardynała Karola Wojtyłę. Literatura: Zbigniew Ciekliński, Zabytki Ziemi Łęczyckiej, [w:] Ziemia Łęczycka. Szkice o teraźniejszości i przeszłości, Łódź 1964, s. 158-161.

Łęczycza. Dzieje miasta w średniowieczu i w XX wieku. Suplement do monografii miasta, red. Janusz Szymczak, Łęczycza – Łódź 2003 por. m.n. s. 109.

Łęczycza. Monografia miasta do 1990 roku, pod red. Ryszarda Rosina, Łęczycza 2001. Małgorzata Wilska, Łęczycza, [w:] Atlas historyczny Polski. Mapy szczegółowe XVI wieku, pod red. Stanisława Trawkowskiego, t. 5. Województwo sieradzkie i województwo łęczyckie w drugiej połowie XVI wieku, pod red. Henryka Rutkowskiego opracowali Krzysztof Chłapowski, Anna Dunin-Wąsowiczowa, Stefan K. Kuczyński, Kazimierz Pacuski, Elżbieta Rutkowska, Stanisław Trawkowski, Małgorzata Wilska, Warszawa 1998, cz. 1. Mapy, plany, cz. 2. Komentarz, indeksy, s. 81. <http://powiatleczyccki.republika.pl>